

GIJJAGA KASALLIKLARIGA QARSHI PREPARATLARNING QO'LLANILISHI

Халилова Н. М

Normurodova Zebiniso

Radjabov Jafar

Erkinov Shahboz

(davolash ishi fakulteti

1-kurs talabalari)

ZARMED UNIVERSITETI

SAMARQAND KAMPUSI

Annotatsiya. Lyamblioz— odamda juda ko'p muammolarni chaqirishi mumkin bo'lgan keng tarqalgan infeksion kasallik. Ko'pincha, ushbu tuban mikroblar bolalar organizmini zararlaydi, lekin kattalarda ham aniqlanishi kamyob holat emas. Gijjaga qarshi dorilar esa ularni yengishda ajralmas o'rin tutadi. Gijjalarni davolash qiyin emas, ishning qiyinligi faqat buning uchun to'g'ri dori tanlashda yotadi. Ya'ni, gijjalarning u yoki bu shaklini davolashning eng samarali usullarini tanlay bilish. Tibbiyot bu parazitoz muammosi bilan uzoq vaqtdan buyon shug'ullanmoqda, biroq hozirgacha gijjaga qarshi universal vositalar kashf etilmagan. Shu tufayli, terapiya har bir bemorga individual yondashilgan holda standart sxema bo'yicha amalga oshiriladi.

Kalit so'zlar: gijja; anthelmintiklar; qo'llanilishi; qarshi ko'rsatmalar; nojo'ya ta'sirlari; profilaktika; gemintoz; organizm; mikroorganizmlar; davolash.

Ishning maqsadi: Gijjaga qarshi preparatlarning xususiyatlarini, ularning mikroorganizmlarga bo'lgan ta'sirini o'rganish, ularning samaradorligini aniqlash hamda bakteriyalar va parazitlar organizmlarning dori vositalariga sezuvchanligini baholash bo'yicha amaliy ko'nikmalarni shakllantirish.

Tadqiqot uchun materiallar: Lyamblioz o'tkir klinik shaklda rivojlanishi, shuningdek surunkali shaklga o'tishi mumkin. Birinchi holda, kasallik alomatlari aniq namoyon bo'ladi va gijja mavjudligiga tashxis qo'yish qiyinchilik tug'dirmaydi. Ikkinchi holda, odamda deyarli hech qanday belgilar kuzatilmaydi va ko'pincha tashxis tasodifiy ravishda qo'yiladi. Har ikki holatda, kattalar va bolalarda ham gijjani davolash shart. Ammo, afsuski, barcha bemorlar uchun yagona yondashuv yo'q va buning uchun ba'zi bir sabablar mavjud:

- Yuqori darajada toksikligi tufayli antiparazitlar dorilar barcha uchun har doim ham mos kelavermaydi.

- Infektsion kasalliklarni davolashda ishlatiladigan ko'plab preparatlar bir qator qarshi ko'rsatmalarga ega, chunki ba'zi hollarda og'ir nojo'ya ta'sirga sabab bo'lishi mumkin.
- Parazitologlar ilgari gijjaga qarshi ishlatilgan ayrim preparatlar ta'siriga qarshi bakteriyalarda chidamlilik rivojlanganini aniqlashdi.
- Davolanishdan so'ng bemorda doimiy immunitet rivojlanmaydi, shuning uchun qayta infektsiyalanish ehtimoli yuqori bo'ladi. Bunday holda, lyambliozni davolash bazi parazitlarda antibiotikka qarshi chidamlilik mavjudligi tufayli butunlay boshqacha bo'ladi.
- To'liq tiklanish ko'rsatkichlari 100% ni tashkil qilmaydi, shuning uchun lyambliozning surunkali shaklini retsediv holatidan ajratish juda qiyin. Bunday vaziyatda noto'g'ri davolanish belgilanishi mumkin.
- Lyambliozda ko'pincha unga hamrohlik qiluvchi infektsiya kuzatiladi va ular bu tubanlar bilan to'liq simbiozda yashashi mumkin (masalan *helicobacter pylori* yoki *candida zamburug'lari*). Bu holda terapiya tegishli preparatlar bilan to'ldiriladi.

Gijjalarni darhol eradikatsiya qilish qoida tariqasida kasallikning o'tkir shakllarida belgilanadi. Boshqa hollarda terapiya standart uslubga muvofiq amalga oshiriladi.

Kattalarda gijjani qanday davolash kerak? Farmatsevtika sanoati gijjaga qarshi ko'plab dori vositalari chiqarmoqda, ular ushbu parazit bilan ozmi-ko'pmi kurashishga qodir. Ammo shifokorlar gijjalarga qarshi dorilarni birdan qo'llashni tavsiya etishmaydi, chunki organizmning enterotoksinlar bilan zaharlanishi endotoksinlar (hujayralar nobud bo'lganda chiqariladigan o'lik zahari) va ko'pincha zaharli bo'ladigan shaxsan preparatning ta'siri bilan og'irlashishi mumkin.

Shu sababli, gijjalarga qarshi terapiyani shifokor uch bosqichda belgilaydi:

1. Tayyorgarlik davri.
2. Gijjaga qarshi dori vositalarining medikamentoz ta'siri.
3. Tiklanish davri.

Asosiy davolanishga tayyorgarlik ko'rish lyamblioz alomatlariga bog'liq. Ushbu davr mobaynida bemorga gijjalar yashashi uchun salbiy sharoitlarni yaratishga qaratilgan parhez buyuriladi.

Lyambliozda tavsiya etiladigan ovqatlanish tartibi:

- Gijjalar uchun asosiy oziqa bo'lgan uglevodlar iste'molini kamaytirish.
- Oqsilga boy oziq-ovqat mahsulotlarini iste'mol qilishni ko'paytirish — u parazitlarga salbiy ta'sir ko'rsatib, ularning o'sishini sekinlashtiradi.
- Oshqozon-ichak traktida ichimliklar va rezavorlar yordamida nordon muhit yaratish — bu gijjalarga nobud qiluvchi ta'sir qiladi.

- Safro ham bu parazitlarga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bo'lib-bo'lib ovqatlanish gijjalar mavjud joyga safroning yetib borishini oshiradi.
- Taomnomaga ko'proq kletchatka kiritish kerak, masalan bug'doy kepagi. Ular istalmagan mehmonlarni ichaklardan chiqarishga yordam beradi.

Tavsiya etilgan va taqiqlangan ovqatlar uchun aniqroq ko'rsatmalar Pevzner bo'yicha №5 parhezda belgilagan, faqat undan laktoza va uglevod saqllovchi mahsulotlarni chiqarib tashlash kerak.

Tayyorgarlik ko'rish davrida dori vositalaridan ko'pincha quyidagilar buyuriladi:

- Enterosorbentlar. Masalan, smelta toksinlarni o'ziga biriktirib, ularni organizmdan chiqarib yuboradi. U foydali bakteriyalar o'sishi uchun sharoitlarni yaxshilaydi, ichak shilliq qavatini bakteriyalarning zararli ta'siridan himoya qiladi va ularni tanadan evakuatsiya qilishga yordam beradi. Har qanday yoshdagi bemorlarga tayinlanishi mumkin.
- Allergik reaksiyalarni kamaytirish uchun zodak, seterizin va setrin buyuriladi.
- Safro haydash funksiyalari prokinetik (motilium, dompiron) va xolestsistokinetiklar (magniy sulfati, ksilit, sorbit) yordamida qayta tiklanadi.
- Oddi sfinkter disfunktsiyasi selektiv (odeston) yoki noselektiv (dyuspatalin, no-shpa) spazmolitiklar bilan davolanadi. Bunday holda, safro haydovchi preparatlar bekor qilinadi.
- Hazm qilish funksiyasini tiklash uchun fermentlar buyuriladi (festal, mezim, enzistal, kreon).
- Lyamblioz ta'siri ostida jigar patologiyasi aniqlanganda gepatoprotektorlar belgilanadi (geptral, karsil, liv-52).

Davolashning ikkinchi bosqichida antiparazitar preparatlar buyuriladi. Ularning tanlovi lyambliozning klinik tasviri, bemorning ayrim dori-darmonlarga tolerantligi, preparatning har bir bemor uchun individual nojo'ya ta'sirlari va qarshi ko'ratmalariga bog'liq.

Gijjani davolash uchun dorilar uch guruhga ajratiladi:

- **Nitromidazollar** — metronidazol, ornidazol, tinidazol.
- **Nitrofuranolar** — furazolidon, nifuratel, makmiror, enterofuril.
- **Benzimidazollar** — albendazol, nemozol.

Furozolidon va metronidazol kabi preparatlar ularning yuqori toksikligi va bakteriyalarning chidamliligi tufayli tibbiy arsenaldan tobora yo'qolib bormoqda. Ular o'rniga MakMiror, Ornidazol va Albendazol kabi zamonaviy dori-darmonlar kirib kelmoqda. Ularni qabul qilish kamdan-kam hollarda salbiy ta'sir ko'rsatadi, shuningdek ular samaraliroq va kamroq zaharli sanaladi. Kattalarda gijjalarga qarshi ushbu dorilar bilan birgalikda Enterol qabul qilish yaxshi samara beradi, uning ijobiy

ta'siri ayrim patogen bakteriyalarga qarshi antagonistik xususiyatlarga ega ekanligi bilan bog'liq. Bundan tashqari, preparat antitoksik ta'sir ko'rsatadi, foydali mikroflorani me'yorga keltiradi va ichakning fermentativ funksiyasini oshiradi.

Davolanish davomiyligi 3 kundan 2 haftagacha bo'lishi mumkin. Antiparazitar terapiya kursi davomida fermentlar, sorbentlar va antigistaminlar qabul qilish davom etiladi. Gijjalarni davolashning eng keng tarqalgan usuli — bir haftalik tanaffus bilan ikki kursli terapiya hisoblanadi. Bunda ikkinchi kurs uchun birinchi kursda tanlangan dori-darmonlardan farq qiluvchi preparatlar tanlanadi. Bunday yondashuv terapiya samaradorligini oshiradi va eng yaxshi natijalarni beradi.

Gijjalarning organizmda faol parazitlik qilishi nafaqat organizmning metabolik jarayonlarini, balki ozuqa moddalarining muvozanatini ham buzadi. Kasallikni davolash kuchli antimikrob preparatlardan foydalanish bilan kechishi tufayli, u patogenlar bilan birga foydali mikroflorani ham nobud qiladi.

Lyamblioz terapiyasining yakuniy bosqichi bir nechta yo'nalishga ega:

- Foydali moddalar tanqisligini to'ldirish.
- Organizmning himoya funksiyalarini mustahkamlash.
- Ovqat hazm qilish funksiyalarini tiklash.
- Ichakning foydali mikroflorasini me'yorga keltirish.

Ushbu bosqichda ham belgilangan sorbentlar, antigistaminlar va fermentlarni qabul qilish davom etiladi. Ehtiyotkor parhezga davolanish paytida ham, undan keyin ham amal qilinadi. Foydali moddalar tanqisligini to'ldirish uchun kompleks preparatlar buyurilishi mumkin.

Tananing himoya funksiyalarini mustahkamlash va retsidivlarni oldini olish uchun bemorga immunostimulyatorlar buyuriladi:

- Polioksidoniy.
- Likopid.

Ovqat hazm qilish funksiyasini tiklashga ovqatlanish vaqtida ferment preparatlar — Pankreatin, Festal, Enzistal qabul qilish yordam beradi. Preparat dozasi individual ravishda tanlanadi. Ichak mikroflorasi probiotiklar (Lineks, Bifibumbakterin, Atsepol) va prebiotiklar (Laktrofiltrum, Prelaks, Laktusan) qabul qilish vaqtida me'yorlashadi. Lyambliozni davolash uchun ishlatiladigan preparatlar har biri o'ziga xos faol moddaga asoslangan uchta guruhga bo'linadi. Ular kasallikning klinik ko'rinishi va bemorning faol moddaga individual tolerantligidan kelib chiqib tayinlanadi.

Ornidazolning nojo'ya ta'sirlari ham bor, ular:

- [Ko'ngil aynishi](#), qusish, [diareya](#).
- Oyoq tortishishi va titrashi.
- Koordinatsiyaning buzilishi.
- Allergik reaksiya.

- Og'izdan metallning ta'mi kelishi.
qoplangan, shuning uchun uni butunlay yutish kerak.

Preparatning faol moddasi — ornidazoldir. U parazitlarning DNK'siga ta'sir qiladi va uning spiral tuzilishini buzadi. Natijada, parazitlar nobud bo'ladi va tanadan chiqib ketadi. Ornidazol oshqozon-ichak traktida maksimal darajada so'riladi va uning qondagi eng yuqori konsentratsiyasi preparat qabulidan 3 soat o'tgandan keyin kuzatiladi. U 90% bioo'zlashtiruvchanlikka ega. Preparat organizmning deyarli barcha biologik suyuqliklari va to'qimalariga kiradi. Uning metabolitlari buyraklar orqali chiqariladi.

Xulosa. Gijjaga qarshi preparatlar (anthelmintiklar) parazitar infeksiyalarni davolash va oldini olishda samarali vosita hisoblanadi. Ularning to'g'ri tanlanishi va me'yorida qo'llanilishi mikroorganizmlarning rivojlanishini samarali tarzda to'xtatadi, shu bilan birga organizmga minimal zarar yetkazadi. Tadqiqot va amaliy kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki, preparatlarni qo'llashda bemorning yoshi, sog'lig'i, homiladorlik yoki emizish holati, shuningdek allergik reaksiyalar mavjudligi kabi omillar hisobga olinishi zarur. Nojo'ya ta'sirlar odatda yengil bo'lsa-da, ba'zi hollarda jiddiy reaksiyalar yuzaga kelishi mumkin, shuning uchun dori vositalarini shifokor nazorati ostida qabul qilish muhimdir. Shunday qilib, gijjaga qarshi preparatlar parazitar kasalliklarni davolash va profilaktika qilishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, ularni xavfsiz va samarali qo'llash orqali aholining sog'lig'ini himoya qilish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Абдуллаев Б., Турсунов Ш. *Parazitar kasalliklar va ularni davolash*. – Тошкент: ТМА nashriyoti, 2021.
2. Мирзаев А., Каримов Д. *Gijjaga qarshi preparatlar va ularning qo'llanilishi*. – Тошкент, 2020.
3. Garcia L.S. *Diagnostic Medical Parasitology*. 6th Edition. – ASM Press, 2016.
4. World Health Organization (WHO). *Soil-transmitted helminth infections: Guidelines for control and treatment*. Geneva, 2019.
5. CDC. *Parasites – Treatment and Prevention*. Atlanta, 2020.
6. Markell E.K., Voge M. *Medical Parasitology*. – Saunders Elsevier, 2018.
7. Chiodini P.L., Moody A. *Laboratory Identification of Helminths of Public Health Concern*. – Public Health England, 2019.
8. Smith H.V., Caccio S. *Parasitic Zoonoses and Their Diagnosis*. – Academic Press, 2018.
9. Тошпўлатова М., Хайитов Р. *Gelmintozlar: patogenez, diagnostika va davolash*. – Тошкент, 2022.
10. Murray P.R., Rosenthal K.S., Pfaller M.A. *Medical Microbiology*. 9th Edition. – McGraw-Hill, 2021.